

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО КОНТРОЛЮ ЗА КОНЦЕНТРАЦІЯМИ ПІДПРИЄМСТВ

Г. СТАХЄЄВА

*кандидат юридичних наук,
експерт проекту технічної допомоги Україні
«Гармонізація систем конкуренції та державних
закупівель в Україні зі стандартами ЄС»*

Європейський Союз (далі — ЄС) сьогодні є одним із найбільш інтегрованих економічних об'єднань, в якому забезпечення рівних конкурентних можливостей для всіх підприємств на території всіх держав-членів є важливою складовою його політики. Регулювання процесів економічної концентрації¹ підприємств посідає одне з основних місць у сфері конкурентного права ЄС, адже вплив концентрації підприємств на конкуренцію, а отже й економіку загалом, є неоднозначним. З одного боку, економічна концентрація підприємств сприяє підвищенню ефективності виробництва, зниженню виробничих витрат суб'єктів господарювання, відкриває нові ринки, надає ширший вибір товарів для споживачів тощо. З другого боку, в економічній концентрації підприємств може критися небезпека для конкуренції, оскільки концентрація підприємств може створювати сприятливі передумови для утворення монополій та олігополій, зловживання ринковою владою великими компаніями у ключових галузях економіки внутрішнього ринку ЄС.

Саме тому забезпечення здорової конкуренції на ринку, зокрема, за допомогою ефективного механізму контролю за концентраціями підприємств, становить одну із основних умов членства в ЄС. Для України, попри підписання Угоди про асоціацію з ЄС, актуальним залишається питання вдосконалення механізму контролю за концентраціями підприємств. Дослідження історії роз-

¹ Нагадаємо, що концентрація підприємств — це будь-які зміни в управлінні та відносинах контролю суб'єкта господарської діяльності на довготривалій основі. Концентрація підприємств у ЄС може здійснюватися в трьох основних формах — злиття підприємств, отримання контролю над підприємством та створення повноцінно функціонального спільного підприємства.

витку права ЄС у галузі концентрації підприємств є необхідним для кращого розуміння особливостей контролю за концентраціями підприємств у ЄС. Актуальність теми дослідження зумовлена також недостатнім рівнем її вивчення у вітчизняній науці. Певні аспекти особливостей розвитку права ЄС щодо регулювання концентрації підприємств можна знайти в працях таких вітчизняних авторів, як: З. Борисенко, Т. Вовк, О. Грицай, О. Дубчак, О. Етокова, Ю. Кравченко, Г. Лозова, І. Макарчук, О. Мельниченко, В. Муравйов, А. Пендак, С. Перемот, К. Смирнова, С. Старосвіт, Т. Удалов, С. Чегрінець, О. Чернелевська, Б. Шмуклерман, Н. Щербакова, О. Юлдашев. Серед зарубіжних дослідників слід виділити Р. Челі, Дж. Уілсона, Н. Мусиса, Т. Долейз та А. Вайтбрехта. Отже, метою цієї статті є детальний аналіз основних етапів становлення та розвитку права ЄС щодо контролю за концентраціями.

Право ЄС щодо контролю за концентраціями підприємств пройшло доволі тривалий шлях розвитку. Після Другої світової війни концентрація підприємств не розглядалася як проблема в Європі, яку потрібно було контролювати. Навпаки, концентрації підприємств заохочувалися, особливо міждержавні/транскордонні концентрації, для більшої інтеграції внутрішнього ринку та збільшення конкурентоспроможності європейських підприємств. У ЄС і нині конкурентна політика використовується для сприяння транскордонних концентрацій підприємств у тих секторах економіки, що є більш національними, ніж європейськими, наприклад, у секторі енергетики [1, 333]. І лише з часом у Європі почали виникати проблеми, пов'язані із високою промисловою концентрацією, що виникла внаслідок злиття підприємств. Слідом за цим Комісія ЄС змушена була втрутитися і подати свої пропозиції щодо запровадження ефективного контролю за концентраціями підприємств в ЄС. Зважаючи на те, що Комісія ЄС отримала повноваження у сфері здійснення контролю за концентрацією підприємств зовсім не одразу [2, 72], слід розглянути цей процес більш детально.

І. Європейське об'єднання з вугілля та сталі (далі — ЄОВС). Становлення і розвиток інституту економічної концентрації підприємств у праві ЄС починається вже з моменту заснування першого Європейського співтовариства — Європейського об'єднання з вугілля та сталі. Саме в Договорі про заснування ЄОВС [3] передбачалося регулювання дій підприємств, які можуть завдати шкоди конкуренції на ринку вугілля та сталі, Верховним органом. Зокрема, ст. 60 Договору про заснування ЄОВС передбачала можливість Верховного органу визначати дії, які підпадають під заборону, тобто такі, що завдають шкоди конкуренції на ринку, рішеннями, які приймалися після консультацій із Консультативним комітетом і Радою. Договір про заснування ЄОВС у ст. 66 безпосередньо стосувався концентрації підприємств. Так, у ст. 66 Договору про ЄОВС зазначалося, що Верховний орган був уповноважений надавати дозвіл на концентрацію підприємств, якщо запропонована трансакція не посилювала позиції зацікавлених осіб чи підприємств у такій мірі, що вони могли визначати ціни, контролювати чи обмежувати виробництво чи дистрибуцію певної продукції, а також перешкоджати ефективній конкуренції на значній частині ринку. Разом із тим Верховний орган міг і забороняти концентрації підприємств, а також застосовувати санкції у вигляді штрафів за здійснення концентрацій, що обмежували конкуренцію на

ринку. Таким чином, вже тоді передбачалося отримання попереднього дозволу на концентрацію підприємств. Зважаючи на те, що предметна сфера дії Договору про ЄОВС була обмежена, і документ більше стосувався загальних питань конкуренції, все ж ст. 66 Договору про ЄОВС стала першим міжнародним документом, в якому йшлося про попередній контроль за концентраціями підприємств [4, 129].

II. Договір про заснування Європейського економічного співтовариства (далі – ДЗЄС). У процесі поглиблення інтеграції в Європі, з появою ідеї створення єдиного спільного ринку постала потреба в спільній політиці конкуренції не тільки в галузі вугілля і сталі, адже національні правила самі собою не могли забезпечити конкуренцію на внутрішньому ринку. Їх слід було доповнювати правилами рівня ЄС [5, 236]. Тому наступним етапом розвитку права стосовно концентрації підприємств стало прийняття Договору про заснування Європейського економічного співтовариства [6; 7, 45] 1957 р., який паралельно зі створенням спільного ринку, передбачив заснування Комісії ЄС – наднаціонального органу для ліпшого управління конкурентною політикою ЄС. Договір про заснування Європейського економічного співтовариства зазначав, що Комісії належить розслідувати випадки ймовірного порушення принципів, закладених у статтях ДЗЄС про правила конкуренції, та пропонувати належні заходи його припинення. Загалом, Комісія успадкувала повноваження Верховного органу ЄОВС у сфері конкуренції [5, 22].

Важливо наголосити на тому, що у ДЗЄС, а саме в Розділі VI ДЗЄС (статті 81–89), містилися лише загальні правила конкуренції, які, на думку Є. Чегрінець [8, 480], навряд чи можна було прямо застосовувати до угод про концентрацію підприємств. Безпосередні положення про контроль за концентрацією підприємств в ДЗЄС, на відміну від ЄОВС, були відсутні, тому що держави не вважали концентрацію підприємств проблемою на час підписання ДЗЄС [4, 130]. Комісія ЄС разом із Судом ЄС заповнювали цю прогалину шляхом тлумачення та практичного застосування ст. 81 та ст. 82 ДЗЄС. Проте ці статті не можна було застосувати до угод, метою яких була зміна контролю або повне чи часткове придбання підприємства. Справді, за такої ситуації залишалось відкритим широке коло питань щодо концентрації підприємств [9, 494].

Комісія ЄС тривалий час намагалася розповсюдити свої повноваження на сферу контролю за концентрацією підприємств, наголошуючи на тому, що тільки «загальноєвропейська політика щодо конкуренції зможе взяти на себе роль регулятора економічної діяльності в межах Співтовариства» [10, 224]. Але початкові спроби Комісії не зазнали успіху, адже держави-члени вважали, що контроль за концентрацією підприємств є внутрішньою справою держави і воліли залишити це право за собою. Зокрема, Франція була проти передачі повноважень контролю за концентраціями підприємств в руки одного органу та наполягала, щоб повноваження Комісії ЄС обмежувалися. Зокрема, пропонувалося, щоб Комісія ЄС перед тим, як прийняти рішення про надання дозволу чи заборону концентрації підприємств, отримувала попереднє схвалення Консультативного комітету, який би складався із представників урядів держав-членів. Це давало б можливість державам-членам переглядати обґрунтування та висновки Комісії

ЄС, і коли треба, залежно від обставин, ветоувати таке рішення. Іншими словами, саме представникам урядів держав-членів належало б право приймати остаточне рішення. Разом із тим позицію Франції поділяли не всі держави-члени. Зокрема, Німеччина виступала проти створення такого Консультативного комітету. Вона підтримувала ідею Комісії ЄС про те, що органи ЄС повинні бути відокремленими від національного впливу; лише звільнення від заполітизованості могло забезпечити уніфіковане застосування права ЄС [11, 12]. Саме через такі суперечності між державами-членами, Комісія ЄС не могла отримати повноваження у сфері здійснення контролю за концентрацією підприємств.

Першим кроком на шляху до розширення повноважень Комісії ЄС у сфері контролю за концентраціями стало рішення Суду ЄС у справі *Continental Can Co* [12], яке надало Комісії ЄС право здійснювати контроль за концентраціями підприємств, спираючись на ст. 82 ДЗЄС. Так, компанія *Continental Can Co*, американський виробник металевих матеріалів для пакування, практично усунула будь-яку конкуренцію на відповідному ринку, придбавши більше 80 % акцій своїх двох конкурентів — компанії *German SLW* та *Dutch TDV*. Комісія ЄС дійшла висновку, що такі придбання порушували ст. 82 ДЗЄС, адже вони явно зміцнювали вже існуюче домінуюче становище компанії *Continental Can Co*. Компанія *Continental Can Co* звернулася до Суду ЄС з тим, щоб останній скасував рішення Комісії. Суд ЄС насамперед повинен був вирішити, чи застосовується ст. 82 до справ про концентрацію підприємств. Позивач наголошував на тому, що Комісія ЄС своїм рішенням, яке ґрунтувалося на помилковому тлумаченні ст. 82 ДЗЄС, намагалася запровадити контроль за концентраціями підприємств і тим самим розширити свої повноваження. Більше того, посилення домінуючого становища шляхом концентрації підприємств не було зловживанням домінуючим становищем у розумінні ст. 82 ДЗЄС. А тому, на думку заявників, рішення Комісії ЄС мало бути скасоване як таке, що не мало необхідного юридичного підґрунтя [2, 79].

Суд ЄС виходив з того, що ст. 82 (1) ДЗЄС (нині ст. 102 (1) ДФЄС) зазначала, що будь-яке зловживання однією компанією чи групою компаній своїм домінуючим становищем на ринку або в значній його частині є забороненим та несумісним із внутрішнім ринком, якщо воно впливає на торгівлю між державами-членами. Питання виникло стосовно того, що вважати зловживанням: а) практику компаній, що може прямо впливати на ринок, та є шкідливою для виробництва і збуту продукції, для покупців і продавців; або б) зміни в структурі підприємства, що може призвести до завдання шкоди конкуренції в значній частині внутрішнього ринку. Суд ЄС наголосив на тому, що різниця між заходами, що стосуються структури компанії, та практикою, яка впливає на ринок, не була визначальною, адже будь-який захід, що стосується структури, може вплинути на ринкові умови, якщо він збільшує розмір та економічне становище компанії [13, 79]. Крім того, Суд ЄС звернувся до загального духу і букви ст. 82 ДЗЄС, а також до основних цілей та завдань ДЗЄС. Так, ст. 82 — частина розділу, присвяченого спільним правилам політики ЄС у сфері конкуренції. Ця політика базувалася на ст. 3 (1) (g) ДЗЄС (нині це Протокол № 27 до Лісабонського договору), згідно з якою діяльність ЄС повинна була передбачати заснування системи, яка б гарантувала, що конкуренція на спільному ринку була неспотво-

реною, а отже насамперед, щоб конкуренція на ринку існувала. Суд ЄС зазначив, що ст. 82 наводила перелік практик, що можуть вважатися зловживанням домінуючим становищем, проте цей перелік не був вичерпним. Тому зміцнення домінуючого становища могло бути зловживанням, незалежно від того, яким чином було досягнуто посилення такого становища. Таким чином, Суд ЄС підтвердив рішення Комісії та правильність застосування нею ст. 82 ДЗЄС до зловживання домінуючим становищем шляхом концентрації підприємств, що веде до монополізації, компанією *Continental Can Co*, яка, на думку Комісії, зловживала своїм домінуючим становищем, викупивши акції одного із своїх головних потенційних конкурентів, таким чином зміцнивши своє панування та фактично ліквідувавши конкуренцію на ринку відповідних товарів. У результаті рішення Суду ЄС у цій справі, Комісія ЄС здійснювала подальший контроль за концентраціями підприємств, проте лише у випадку, коли один із учасників концентрації вже займав домінуюче положення, а концентрація підприємств могла ще більше зміцнити його становище на ринку. Тому можна говорити, що механізм контролю за концентраціями підприємств через застосування ст. 82 ДЗЄС, не був досконалим, оскільки ст. 82 ДЗЄС застосовувалася лише тоді, коли певне підприємство вже займало домінуюче становище на ринку. Комісія ЄС кілька разів втручалася у процеси концентрації підприємств, певним чином впливаючи на них, але без офіційного права приймати обов'язкові рішення. Їй все ще бракувало повноважень для здійснення попереднього контролю за концентрацією підприємств.

III. Пропозиції Комісії ЄС. У 1973 р. Комісія ЄС, бажаючи розширити свій вплив у цій сфері, направила до Ради ЄС пропозицію щодо врегулювання питання контролю за концентраціями підприємств [14], мотивуючи це збільшенням кількості концентрацій підприємств, що загрожувало усуненням потенційних конкурентів, а отже могло призвести до зменшення добробуту споживачів. Комісія ЄС вважала, що спеціальний регламент мав би стати правовим інструментом забезпечення конкурентоспроможності внутрішнього ринку ЄС. Пропозиція Комісії ЄС складалася з трьох основних елементів: 1) предметна сфера регламенту — всі концентрації між компаніями Співтовариства підлягали перегляду Комісією ЄС, окрім тих випадків, коли сукупний дохід учасників концентрації був меншим за 200 мільйонів єкю, та концентрація створювала частку на ринку будь-якої держави-члена, меншу за 25 %, а також концентрації підприємств у певних секторах економіки, зокрема, суднобудуванні тощо, якщо такі концентрації були необхідними для досягнення цілей створення спільного ринку; 2) критерій оцінки впливу концентрації підприємств на конкуренцію, а саме «ефективна конкуренція». Концентрації між компаніями, що отримували або збільшували свою частку на ринку і тим самим обмежували ефективну конкуренцію на ринку, вважалися несумісними із спільним ринком; 3) процесуальні аспекти — Комісія ЄС наділялася повноваженнями здійснювати розслідування, приймати рішення та застосовувати санкції. Держави-члени лише поверхнево брали участь у процесі контролю за концентраціями підприємств, адже незважаючи на те, що в пропозиції містилося положення про те, що Комісія ЄС повинна була консультуватися із урядами держав-членів перед прийняттям свого рі-

шення, думка Консультативного комітету не мала обов'язкової сили. У випадку, коли Комісія ЄС вважала, що трансакція була несумісною зі спільним ринком, вона мала право пропонувати зміни до умов, на яких здійснювалася концентрація підприємств, або ж просто забороняти її. Крім того, невиконання учасниками концентрації запропонованих змін, призводило до певних санкцій.

Пропозиція Комісії не отримала значної підтримки в Раді ЄС. Найбільше розбіжностей у держав-членів виникло стосовно двох її основних елементів. По-перше, стосовно критеріїв оцінки впливу концентрації підприємств на конкуренцію. Представники Франції, Італії та Великої Британії виступали проти пропозиції Комісії ЄС на тій основі, що це підривало можливість урядів виконувати цілі промислової та соціальної політики. Вони наполягали, щоб цілі промислової політики також враховувалися при здійсненні оцінки впливу концентрації підприємств на конкуренцію. Німеччина, Данія, Ірландія та країни Бенілюксу підтримували ідею Комісії ЄС про запровадження контролю за концентраціями підприємств на рівні ЄС. Пропозиція Комісії ЄС майже повністю віддзеркалювала положення конкурентного права Німеччини на той час [11]. Особливо Німеччині подобалося те, що концентрації підприємств повинні були аналізуватися, виходячи з суто економічного критерію. Крім того, Німеччина повністю підтримувала ідею запровадження системи «єдиного повідомлення», за якої концентрації між великими компаніями підпадали б під дію запропонованого регламенту та звільнялися б від необхідності отримання численних дозволів різних юрисдикцій. Другим проблематичним питанням став розподіл процесуальних повноважень, зокрема, наділення Комісії ЄС виключними повноваженнями приймати рішення про сумісність концентрації підприємств із ринком ЄС. І знову Німеччина, Данія та країни Бенілюксу висловили підтримку Комісії ЄС, побоюючись, що уряди держав-членів членів можуть впливати та маніпулювати процесом прийняття рішення на користь своїх власних компаній [11]. Велика Британія, Франція та Італія, навпаки, виступали проти наділення Комісії ЄС виключними повноваженнями, вважаючи, що Комісія може прийняти рішення, які зашкодять важливим національним галузям промисловості.

Врахувавши всі зауваження, висловлені державами-членами ЄС, Комісія ЄС 1981 р. подала другий варіант пропозиції [15], в якому дещо обмежувалась предметна сфера дії регламенту, зокрема, концентрації підприємств підпадали під дію регламенту лише в тому випадку, коли сукупний дохід учасників концентрації перевищував 500 мільйонів єкю та частка на ринку ЄС перевищувала 20 %. Проте Комісія ЄС майже зовсім не змінила положення щодо розподілу повноважень. А тому держави-члени знову не змогли схвалити пропозицію в Раді ЄС і знову ж через ті ж самі проблемні питання. Німеччина та менші держави-члени підтримували пропозицію, водночас Франція, Італія та Велика Британія виступали проти. Вони вимагали, щоб роль Консультативного комітету була збільшена для того, щоб уряди держав-членів могли впливати на зміст рішення Комісії ЄС.

Комісія ЄС вносила зміни і подавала свою пропозицію ще два рази — в 1984 і 1986 роках. І лише рішення суду ЄС у справі *Philip Morris* [16] сприяло схваленню пропозиції Комісії ЄС щодо прийняття регламенту про контроль за концентраціями підприємств. Справа стосувалася того, чи призводило придбання *Rothmans*

Tobacco компанією *Philip Morris* до спотворення конкуренції в розумінні ст. 85(1) ДЗЄС у редакції 1957 р. (нині ст. 101(1) ДФЄС). Два основні конкуренти компанії *Philip Morris* — *RJ Reynolds* та *British American Tobacco (BAT)* висловили свої побоювання з приводу трансакції. Так, *RJ Reynolds* та *BAT* заявили, що дозволити *Philip Morris* мати контрольний пакет акцій у компанії *Rothmans* означатиме дозволити їй впливати та диктувати умови на європейському ринку тютюну. Це, на їхню думку, було порушенням е розумінні ст. 85(1) ДЗЄС. Крім того, трансакція жодним чином не покращувала процес виробництва, дистрибуції чи технологічного розвитку, а тому не могла підпадати під виключення ст. 85(3) ДЗЄС (нині ст. 101(3) ДФЄС). Після консультацій із Комісією ЄС щодо цих побоювань, компанія *Philip Morris* запропонувала дещо змінити концентрацію, в результаті чого Комісія ЄС застосувала до трансакції ст. 85(3) ДЗЄС (ст. 101(3) ДФЄС) — вилучення з-під заборони. Та компанії *RJ Reynolds* та *BAT* подали позов до Суду ЄС, керуючись ст. 173 ДЗЄС (нині — ст. 263 ДФЄС) з тим, щоб Суд скасував рішення Комісії ЄС про застосування ст.85(1) ДЗЄС до концентрацій підприємств. Компанії-позивачі наголошували на тому, що придбання надасть можливість компанії *Philip Morris* контролювати *Rothmans*, незважаючи на запропоновані зміни до трансакції. Усе ж Суд ЄС виніс рішення на користь Комісії ЄС та *Philip Morris*, постановивши, що хоча придбання саме собою не було антиконкурентною поведінкою, все ж воно могло слугувати інструментом досягнення такої поведінки у майбутньому. Рішення Суду ЄС у цій справі стало визначальним тому, що Комісії більше не треба було доводити наявність у компанії домінуючого становища на ринку, як це було потрібно у випадку застосування ст. 82 ДЗЄС (ст. 102 ДФЄС) до концентрацій. Досить було показати, що концентрація підприємств мала вагомні підстави обмежити ефективну конкуренцію на ринку в майбутньому. Таким чином, Суд ЄС вперше постановив, що Комісія ЄС могла безсумнівно посилатися на ст. 85 ДЗЄС у редакції 1957 р. (ст. 101 ДФЄС) як правову основу для оцінки концентрацій підприємств.

Рішення у справі *Philip Morris* мало неминучий результат, адже 1988 р. Комісія ЄС втрутилася у дві великі концентрації підприємств, а саме: придбання компанією *British Airways* компанії *British Caledonia*; придбання консорціумом британських прохолоджувальних напоїв ірландської групи компаній *Irish Distillers Group (IDG)*. Можна говорити про те, що правовим наслідком рішення Суду ЄС у справі *Philip Morris* стало те, що Комісія ЄС *de facto* забезпечила собі ті повноваження в сфері контролю за концентраціями підприємств, що уряди держав-членів не змогли домовитися і надати їй *de jure*. Повноваження Комісії ЄС не тільки збільшувалися, але й нічим не обмежувалися. Тому держави-члени, бажаючи мати хоча б якийсь вплив на збільшення повноважень Комісії ЄС, повинні були прийняти відповідний регламент. І у 1989 р. Рада ЄС нарешті прийняла Регламент № 4064/89 про контроль за концентраціями підприємств [17]. Слід зазначити, що остаточному прийняттю Регламенту № 4064/89 передувало шістнадцять років обговорень у Раді [5, 258].

IV. Регламент 4046/89. Саме з прийняттям Регламенту № 4064/89 починається наступний етап розвитку інституту контролю за концентраціями підприємств у праві ЄС. Регламент офіційно закріпив процедуру попереднього контролю

(*ex ante*) за концентрацією підприємств, згідно з якою концентрація підприємств, яка досягає або перевищує певні фінансові показники, не може бути здійснена без попереднього дозволу на це Комісії ЄС. Здійснення концентрації, яка досягає або перевищує зазначені в Регламенті 4064/89 порогові показники, без відповідного попереднього дозволу Комісії ЄС тягне за собою відповідні санкції. Слід зазначити, що крім помітного розширення повноважень Комісії, Регламент 4064/89 уперше надав конкретне визначення концентрації. Ще одним надзвичайно важливим моментом Регламенту стало запровадження принципу єдиного повідомлення («*one-stop-shop approach*»), за якого концентрації між великими компаніями, що підпадали під дію Регламенту 4064/89, звільнялися від необхідності отримання численних дозволів конкурентних відомств різних держав-членів ЄС. Принцип єдиного повідомлення продовжує діяти і сьогодні та є чітким розмежуванням компетенції між національними конкурентними відомствами та Комісією ЄС [18].

Для України принцип єдиного повідомлення та особливості співпраці Комісії ЄС із національними конкурентними відомствами сьогодні має лише теоретичну цінність, що може виявитися корисним у майбутньому, коли Україна інтегрується до ЄС або у випадку, коли між Комісією ЄС та Антимонопольним комітетом України (далі — АМКУ) буде запроваджений настільки високий рівень співпраці, що рішення Комісії ЄС та АМКУ будуть визнаватися на взаємній основі [19, 133]. На думку Дж. Уілсона [4, 137], принцип єдиного повідомлення допоміг європейським компаніям зрозуміти, куди саме нотифікувати трансакцію, та сприяв збільшенню транс'європейських концентрацій підприємств, які інтегрували економіку держав — членів ЄС в єдиний ринок ЄС.

V. Реформа 2004 року. 2004 р. Регламент 4064/89 був замінений Регламентом 139/2004 та знаменував початок нового — п'ятого етапу розвитку права ЄС щодо контролю за концентраціями підприємств. Прийняття Регламенту 139/2004 було спричинено необхідністю перегляду та вдосконалення юрисдикційних, процесуальних та матеріальних положень попереднього Регламенту. Зокрема, як зазначалося в Зеленій книзі¹, певна кількість концентрацій підприємств, що значно впливали на торгівлю між державами-членами, змогла уникнути застосування до них правил щодо контролю за концентраціями підприємств. Тому критерій або тест на визначення сумісності концентрації підприємств із внутрішнім ринком був змінений, а саме відбувся перехід від тесту на домінування (*Dominance test*) до тесту на суттєве обмеження конкуренції (*Significant Impediment of Effective Competition test*). Загалом, Регламент 139/2004 вдосконалив існуючий механізм контролю за концентраціями підприємств [20], забезпечивши ЄС сучасною «більш гнучкою» [21] та ефективною системою контролю. На думку А. Вайтбрехта [22], конкурентне право ЄС, зокрема, контроль за концентраціями підприємств після реформи 2004 р. представляє собою одну із передових систем у світі.

Таким чином, реальний контроль за концентраціями підприємств у ЄС запроваджується починаючи з 1989 р., а саме із прийняттям першого Регламенту

¹ Документ для суспільного обговорення.

4064/89, що прямо врегулював питання концентрації підприємств у ЄС, наділив Комісію ЄС виключними повноваженнями у сфері здійснення попереднього контролю за концентраціями підприємств, та пізніше був замінений новим Регламентом 139/2004. До 1989 р. Комісія ЄС керувалася ст. 81 та ст. 82 ДЗЄС для здійснення контролю за концентраціями підприємств. Недоліком такого механізму було те, що ці статті можна було застосовувати лише до трансакцій між учасниками концентрації підприємств, які вже займали домінуюче становище на ринку. Попри значні труднощі, викликані небажанням деяких держав-членів делегувати частину своїх повноважень у цій сфері наднаціональному органу, все ж Комісії ЄС вдалося зайняти важливі позиції у сфері здійснення контролю за концентраціями підприємств на рівні ЄС, і не без допомоги Суду ЄС, який своїми рішеннями тлумачив положення установчих договорів та де-факто розширював повноваження Комісії ЄС у зазначеній сфері.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Fox E. M.* GE/Honeywell: The U.S. Merger that Europe Stopped — A Story of the Politics of Convergence [Електронний ресурс] // Сайт «papers.ssrn.com». — Режим доступу : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1002647
2. *Celli R., Grenfell M.* Merger Control in the United Kingdom and European Union // Kluwer Law International. — 1997. — 289 p.
3. *Treaty establishing the European Coal and Steel Community* [Електронний ресурс] // Сайт «eur-lex.europa.eu». — Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11951K/tif/TRAITES_1951_CECA_1_EN_0001.tif
4. *Wilson J.* Globalization and the Limits of National Merger Control Laws. Gaps in Global Governance and the Need for an International Merger Control Regime. — Montreal : McGill University, 2002. — 348 p.
5. *Мусис Н.* Усе про спільні політики Європейського Союзу : пер. з англ. — К. : К.І.С., 2005. — 466 с.
6. *Treaty establishing the European Economic Community, 1957* [Електронний ресурс] // Сайт «eur-lex.europa.eu». — Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11957E/tif/TRAITES_1957_CEE_1_EN_0001.tif
7. *Конституційні акти Європейського Союзу. Частина I* / наук. ред. Т. Качка. — К. : Юстиніан, 2005. — 512 с.
8. *Чегринец Е. А.* Антимонопольная политика и право конкуренции ЕС // Право Европейского Союза : учебник для вузов / под ред. С. Ю. Кашкина. — М. : Юристь, 2004. — 925 с.
9. *Право Европейского Союза : учебник для вузов* / под ред. С. Ю. Кашкина. — М. : Юристь, 2004. — 925 с.
10. *Кернз В.* Вступ до права Європейського Союзу : навч. посіб. — К. : Знання; КОО, 2002. — 381с.
11. *Doleys T.* The origins of EU Merger Control: Insights from Agency Theory [Електронний ресурс] // Сайт «www.jhubc.it». — Режим доступу : <http://www.jhubc.it/ecpristanbul/virtualpaperroom/015.pdf>
12. *Case 6/72 Continental Can Company Inc. v. Commission* // European Court Reports. — 1973. — 215.
13. *Vogelar F.* The European Competition Rules. Landmark Cases of the European Courts and the Commission // Europa Law Publishing. — 2007. — 390 p.

14. *Proposal for a Regulation of the Council on the Control of Concentrations between Undertakings*, submitted to the Council by the Commission on 20 July 1973 // Official Journal of the European Union. — 1973. — С 92. — Р. 1.
15. *Proposal for a Regulation of the Council on the Control of Concentrations between Undertakings* // Official Journal of the European Union. — 1982. — С 36. — Р. 5–18.
16. *Cases 142 and 156/84 BAT and others v. Commission (Philip Morris case)* // European Court Reports. — 1987. — 4487.
17. *Council Regulation № 4064/89 on the control of concentration between undertakings* // Official Journal. — 1989. — L 395. — Р. 1–12.
18. *Commission Notice on Case Referral in respect of concentrations* // Official Journal of the European Union. — 2005. — С 56. — Р. 2–23.
19. *Стахеєва Г. О.* Правове регулювання економічної концентрації в ЄС в світлі останніх законодавчих змін // Вісник господарського судочинства. — 2010. — № 2. — С. 128–137.
20. *Parisi J.* Developments in EU Competition Law & Policy — 2003: Mergers and International Aspects [Електронний ресурс] // Сайт «apps.americanbar.org». — Режим доступу : http://apps.americanbar.org/intlaw/committees/business_regulation/antitrust/eucompetitionparisi.pdf
21. *Борисенко З. М.* Європа удосконалює контроль за концентрацією // Цінні папери України. — 2004. — № 16. — С. 12–13.
22. *Weitbrecht A.* From Freiburg to Chicago and beyond — the first 50 years of European Competition law // European Competition Law Review. — 2008. — № 29 (2). — Р. 81–88.

Стахеєва Г. О. Етапи становлення права Європейського Союзу щодо контролю за концентраціями підприємств

Анотація. У статті досліджено складний шлях розвитку права ЄС щодо концентрації підприємств, який можна поділити на п'ять основних етапів, кожен з яких пов'язаний із наступними подіями: I. укладення Договору про заснування ЄОБС; II. набрання чинності ДЗЄС та винесення рішення Суду ЄС у справі *Continental Can Co.*; III. пропозиції Комісії ЄС щодо наділення її виключними повноваженнями в сфері контролю за концентраціями підприємств та рішення Суду ЄС у справі *Phillip Morris*; IV. прийняття Регламенту 4064/89; V. реформа 2004 р. та набрання чинності Регламентом 139/2004. Продемонстровано, наскільки складно було державам — членам ЄС делегувати частину своїх повноважень у сфері контролю за концентраціями підприємств Комісії ЄС. Потрібно було врахувати досвід та зауваження всіх держав-членів, тому систему контролю за концентраціями підприємств слід вважати результатом компромісу держав — членів ЄС.

Ключові слова: концентрація підприємств, ЄС, Комісія ЄС, Регламент 139/2004, контроль.

Стахеєва А. А. Этапы становления права Европейского Союза о контроле над концентрациями предприятий

Аннотация. В статье исследован сложный путь развития права ЕС по концентрации предприятий, который можно разделить на пять основных этапов, каждый из которых связан со следующими событиями: I. заключение Договора об учреждении ЕОУС; II. вступление в силу ДООЕС и вынесение решения Суда по делу *Continental Can Co.*; III. предложение Комиссии ЕС о наделении ее исключительными полномочиями в сфере контроля за концентрациями предприятий и решения Суда по делу *Phillip Morris*; IV. принятие Регламента 4064/89; V. реформа 2004 г. и вступление в силу Регла-

мента 139/2004. Продемонстрировано, насколько сложно было государствам — членам ЕС делегировать часть своих полномочий в сфере контроля за концентрациями предприятий Комиссии ЕС. Нужно было учесть опыт и замечания всех государств-членов, поэтому систему контроля за концентрациями предприятий следует считать результатом компромисса государств — членов ЕС.

Ключевые слова: концентрация предприятий, ЕС, Комиссия ЕС, Регламент 139/2004, контроль.

Stakheyeva H. The Main Stages of the Development of the European Union Law on Concentration Control

Annotation. The article deals with the burdensome way of the development of the EU law on the concentration control. It may be divided into five main stages — from the times of the Treaty Establishing the European Community on Coal and Steel in 1951 and up to the law reform in 2004 and adoption of Regulation 139/2004 on the concentration control. The EU member states faced difficulties in delegating part of their sovereign powers in the sphere of the concentration control to the European Commission. Experience and remarks of all member states had to be taken into account. The EU system of concentration control may be regarded as the outcome of the EU member states compromise.

Key words: concentration of undertakings, EU, European Commission, Regulation 139/2004, control.